

„DIALECTELE LITERARE”, O „PROBLEMĂ CAPITALĂ” A VECHII ROMÂNE LITERARE, ÎN CONCEPȚIA LUI G. IVĂNESCU ȘI ION GHEȚIE

GH. CHIVU*

1. În lucrarea intitulată *Problemele capitale ale vechii române literare*¹, G. Ivănescu, savantul omagiat cu deplin temei, în aceste zile, de către cercetătorii institutului în care își desfășura activitatea științifică în urmă cu o jumătate de veac, pornind de la teoria generală a limbilor literare, dar bazându-se, este notat acest lucru explicit, și pe constatările pe care le făcuse personal studiind textele vechi românești, a afirmat că „timp de mai multe secole, la începutul oricărei limbi literare, există nu o limbă unică, ci mai multe dialecte literare, dintre care unul se impune ca limba literară de mai târziu” (Ivănescu 1948: 68).

S-a întâmplat astfel și în spațiul românesc, continuă marele profesor, pentru că un sistem de norme unic s-a impus tuturor românilor abia în secolul al XIX-lea. Până atunci divizarea a fost evidentă în forma vechilor noastre scrieri literare, în care puteau fi distinse, constata G. Ivănescu, cinci „dialecte literare”: 1. rotacizant, în textele provenind din partea maramureșeană a teritoriului dacoromânesc, 2. ardelenesc (în scrieri alcătuite în Ardealul propriu-zis, de la nord de Mureș), 3. muntenesc, 4. moldovenesc și 5. bănațean. „Dialecte” constituite nu pe baza graiurilor vorbite în marile provincii istorice ale țării, ci pe baza vorbirii „aristocrației locale” din diverse părți ale Dacoromaniei, vorbire care, în formularea expresă a profesorului ieșean, își avea „originea în graiuri aristocratice mai vechi” (*ibidem*: 379).

„Cercetarea noastră asupra dialectelor literare românești de până la 1780 – afirma profesorul – a dus la concluzia că aceste dialecte, ale căror începuturi trebuiesc puse, cu cea mai mare probabilitate, în secolul al XV-lea, erau deosebite de graiul poporului, fiind numai graiul aristocrației române din acel timp, alcătuită din domn, boieri și clerici, și că la origine ele sânt tot graiul aristocrației românești, care se separase deja mai de mult de popor, anume atunci când în Maramureș aristocrația românească ajunsese să presteze servicii statului maghiar și când s-au întemeiat Țara Românească și Moldova” (*ibidem*: 378–379).

* Facultatea de Litere, Universitatea din București, str. Edgar Quinet, nr. 5–7, România.

¹ Lucrarea a fost publicată nu în volum independent, ci ca studiu, în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»”, XI–XII, 1944–1945, Iași, [1948], p. 1–412 și 540 (și în extras).

În jurul anului 1700, nota G. Ivănescu, se produce o apropiere a „dialectelor literare” transilvănean (de la nord de Mureș) și din nord-vest de graiul literar muntenesc (*ibidem*: 132–133, 369–370), sub influența cărții tipărite în Țara Românească, dar și ca urmare a evoluției firești a rostirii populare din zonă (Ivănescu 1948: 370–371); în veacul al XVIII-lea și dialectul moldovenesc (ilustrat în primul rând de texte alcătuite în partea de nord a provinciei) renunță la unele trăsături tipice, întâi sub influența formelor uzuale atunci în Moldova de sud, apoi, în a doua jumătate a secolului, și sub influență muntenescă (*ibidem*: 372), dar o unificare deplină a limbii române literare se produce abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (*ibidem*: 136–137).

Urmare a acestui proces, considera autorul *Problemelor capitale*, „dialectul literar muntean din epoca veche a limbii noastre literare, dialect care se deosebea de celelalte dialecte literare vechi..., s-a impus, cu puține împrumuturi de la celelalte – mai ales în domeniul fonetic – în secolul al XVIII-lea ardelenilor, iar în secolul al XIX-lea și celorlalți români, adică moldovenilor” (*ibidem*: 140).

Privind evoluția românei literare vechi [...] prin prisma ponderii avute de diferitele „dialecte literare” în constituirea formei elevate a limbii noastre, G. Ivănescu notează: „Până în secolul al XVIII-lea, limba literară a românilor va avea un caracter maramureșean. În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, limba literară va pierde acest caracter, pentru a căpăta unul meridional, muntenesc, dar și moldovenesc de sud, precum și ardelenesc de sud. Unele elemente maramureșene au rămas însă în uz până azi. În secolul al XIX-lea, graiul muntean va influența și mai mult limba literară a tuturor românilor. Așadar, în istoria limbii literare românești, procesul cel mai însemnat nu este unificarea limbii literare românești, fie el acest proces de unificare chiar din punct de vedere al fonetismului, deși cercetătorii de până astăzi au crezut că acesta este lucrul cel mai important, ci schimbarea bazelor ei dialectale, care are loc deja spre sfârșitul epocii vechi” (*ibidem*: 140).

„Problema capitală” a vechii noastre limbi de cultură consta deci, în concepția profesorului, în a afla câte „dialecte literare” erau reflectate de vechile noastre texte, care era originea lor, în ce direcție au evoluat acestea și care au fost cauzele schimbărilor produse în timp în ceea ce privește, desigur, baza dialectală a românei literare. O cercetare în diacronie a „dialectelor literare” ilustrate de tipăriturile și de manuscrisele vechi se confundă astfel cu istoria limbii noastre de cultură.

2. Ideea existenței unor „dialecte literare” în spațiul dacoromânesc, formulată în alți termeni și, firește, din altă perspectivă științifică, apăruse în lingvistica românească anterior anului 1948, când a ieșit de sub tipar ampla lucrare semnată de G. Ivănescu, și la alți învățați, preocupați de normele sau de evoluția românei literare.

Fără să fi fost preocupați direct de starea scrisului vechi românesc, A. Philippide, în volumul I din *Istoria limbii române* (Philippide 1894: 8–9), dar mai ales în *Introducere în istoria limbii și literaturii române* (Philippide 1888: 65–173),

și apoi Petre V. Haneș, în *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea* (Haneș 1926: 224), consemnaseră ideea lipsei de unitate a scrisului literar înainte de secolul al XIX-lea.

Moses Gaster formulase, la rândul lui, în studiul introductiv la *Chrestomatia română* (Gaster 1891: XC–XCII), observația asupra existenței, în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, a trei „dialecte”: muntenesc, moldovenesc și transilvănean, ultimul având particularități ce îl apropiau când de textele alcătuite în Moldova, când de cele scrise sau imprimate în Țara Românească.

Al. Rosetti constatase și el, în *Studiul asupra rotacismului* (Rosetti 1924: 12–13) și ulterior în volumul consacrat *Limbii române în secolul al XVI-lea* (Rosetti 1932: 150–152), că în textele noastre vechi existau două variante literare bine individualizate: cea a textelor coresiene și cea a scrierilor așa-zis rotacizante, prima dominând apoi, afirma savantul bucureștean, prin răspândire și influență, textele copiate în nord-estul teritoriului românesc.

Ovid Densusianu nota la rândul lui, în volumul al II-lea din *Histoire de la langue roumaine*, rescris și apoi tipărit în 1938, constatarea că textele românești păstrate din secolul al XVI-lea arătau existența unei fărâmițări dialectale destul de vizibile (Densusianu 1938: 12).

Pe fondul pregătit, într-un fel, de astfel de observații, ideea formulată de G. Ivănescu în *Problemele capitale...* a fost acceptată fără ezitare de către Ștefan Munteanu și Vasile D. Țăra (în cursul de *Istorie a limbii române literare*, tipărit în versiune revizuită și adăugită în anul 1978), cei doi apreciați profesori timișoreni considerând că existența dialectelor literare este „singura întemeiată pe o foarte minuțioasă analiză a faptelor, culese dintr-un mare număr de monumente literare” (Munteanu – Țăra 1978: 44).

Alți autori, adepți ai ideii că limba română literară s-a format, de fapt, abia în secolul al XIX-lea (aceștia concepeau astfel limba literară nu ca un fenomen sociocultural aflat în continuă schimbare, ci doar ca rezultat, primul unitar, al unei îndelungi evoluții), constată și ei existența mai multor particularități dialectale în vechile noastre manuscrise și tipăriri, autorii acestora scriind, după cum nota profesorul Gavril Istrate, „nu într-o limbă unitară, ci într-una cu particularități dialectale” (Istrate 1963: 16–17). Ideea se regăsea și în studii semnate de Iorgu Jordan (Jordan 1954: 69), iar Emil Petrovici considera că, în epoca premergătoare Unirii din 1859, existau două variante ale limbii noastre literare, vorbite și scrise de intelectualii din capitalele celor două principate românești (Petrovici 1960: 61, 78).

Era însă vorba, în concepția acestor ultimi autori, ca și în aceea a altor specialiști, preocupați, în deceniul al VI-lea al secolului trecut, de problemele limbii române literare, mulți aparținând în primul rând Școlii lingvistice ieșene, de formularea ideii existenței unei limbi românești de cultură extrem de unitare, în ciuda unor mici diferențe, considerate neimportante pentru ansamblul normelor scrisului nostru literar, apărute, se afirma sau se subînțelegea, sub influența vorbirilor locale.

3. Teoria „dialectelor literare”, formulată și argumentată inițial de profesorul G. Ivănescu, a fost preluată, continuată și dezvoltată, fapt bine cunoscut în lingvistica românească, de Ion Gheție. Întemeietorul Școlii filologice bucureștene moderne a abordat teoretic problema, analizând totodată opiniile pro și contra teoriei formulate de fostul profesor ieșean, în *Introducere în studiul limbii române literare* (Gheție 1982: 87–101).

O făcuse și anterior, în urmă cu un deceniu, aducând, în afara analizei teoretice, și argumente pentru o studiere detaliată a procesului de formare a limbii române literare actuale, în amplul studiu introductiv la *Baza dialectală a românei literare*, carte tipărită în 1975 (la Editura Academiei), dar încheiată încă din toamna anului 1971 (Gheție 1975: 9). *Baza dialectală* însăși era o demonstrație a utilității de a fi cercetate „dialectele literare” pentru descifrarea procesului de constituire a normelor limbii noastre de cultură, deopotrivă vechi și moderne, religioase și laice.

Savantul bucureștean a sesizat cauzele opoziției arătate de majoritatea cercetătorilor scrisului nostru vechi față de teza formulată de G. Ivănescu, opoziție izvorâtă în primul rând din terminologie (unui dialect al românei istorice, cum este dacoromâna, nu i se puteau subordona... alte dialecte), dar având la bază și numărul (considerat prea mic) de particularități diferențiatore pentru vechile noastre texte, copiate, imprimate sau redactate în principalele provincii istorice ale teritoriului românesc nord-dunărean. Aceeași opoziție își găsea de asemenea argumente în opiniile vechilor învățați privitoare la unitatea scrisului nostru literar sau la strădania marilor cărturari de creare a unei limbi literare comune, prin evitarea sistematică a multor trăsături marcat regionale.

Ion Gheție a propus atunci (în 1971), pentru evitarea contradicției terminologice amintite, înlocuirea sintagmei „dialect literar” cu „variantă literară regională”, insistând totodată asupra faptului că schimbarea formulării nu semnifica o modificare a conținutului.

Lingvistul bucureștean înțelegea prin „variantă literară regională” „o realizare regională a limbii literare, care presupune existența unui sistem mai mult sau mai puțin coerent de norme și se opune cel puțin unei alte realizări regionale a limbii respective” (Gheție 1975: 74).

Totodată el a reluat cercetarea vechilor noastre texte literare, efectuând nu o analiză impresionistă, mai mult sau mai puțin întâmplătoare, ci una sistematică, bazată pe diferențierea trăsăturilor lingvistice distinctive, norme „fundamentale” (în formularea din *Baza dialectală...*) sau „diferențe tranșante” (în formularea din *Introducere...*), de normele „secundare” (cum le numește în *Baza dialectală...*) sau „diferențe parțiale” (potrivit formulării din *Introducere...*).

Ion Gheție constata, similar lui G. Ivănescu, dar într-o formulare mai detaliată și având în vedere întreaga istorie a limbii noastre de cultură (Gheorghe Ivănescu se oprea în *Problemele capitale...* exclusiv asupra limbii române literare vechi, considerată, din perspectiva „dialectelor literare”, o realitate distinctă de limba română literară modernă), că „problema bazei dialectale se interfera masiv

cu problema unificării limbii literare, coincizând în parte cu ea. Iar unificarea lingvistică, rămânând expresia unui anumit moment istoric, era totodată rezultatul întregii evoluții de până atunci a limbii literare. Atâta timp cât actualele norme ne apar drept rezultatul unei evoluții seculare, iar graiurile dacoromâne au suferit sensibile transformări în ultimele patru veacuri, era clar că rezolvarea problemei atârna de adoptarea unei perspective diacronice în examinarea faptelor. Această schimbare de optică trebuia să ducă în mod necesar la elaborarea unei istorii a limbii române literare, în care evoluția normelor să fie urmărită în raport nemijlocit cu modificările suferite de graiuri din secolul al XVI-lea până astăzi” (Gheție 1975: 7).

A rezultat de aici, pentru Ion Gheție și, apoi, pentru colectivul pe care l-a condus în cadrul Institutului de Lingvistică din București, necesitatea realizării unei ample și sistematice descrieri a procesului de evoluție a normelor limbii noastre literare din epoca celor mai vechi scrieri românești cunoscute până în epoca modernă. Cu oscilațiile firești unui proces deloc uniform, trecut prin etape succesive bine marcate din istoria unui fenomen în care scrisul religios s-a desprins la un moment dat de scrisul laic; proces în care numărul și ponderea „variantelor literare regionale” s-au schimbat; în care normarea implicită (specifică epocii vechi) și cea explicită (dominantă în secolele ulterioare apariției mișcării iluministe transilvănene) au avut importanță și rol distincte; în care rolul personalităților culturale și (apoi) al celor științifice s-a manifestat în mod diferit.

S-a impus chiar o regândire a relației dintre literar și dialectal în cursul îndelungului și sinuosului proces de constituire a normelor unice supradialectale.

A fost această reformulare („variante literare regionale”) a vechii teorii a „dialectelor literare” și expresia unei noi gândiri asupra modului de selectare a particularităților devenite literare și punctul de plecare pentru identificarea nu doar a unor variante ale limbii noastre de cultură, ilustrate de textele realizate în cadrul centrelor culturale ce au funcționat în marile provincii istorice ale teritoriului dacoromânesc, ci și a unor „regionalisme literare”, concept interesant și productiv din punct de vedere științific, care aparent ascunde o contradicție în termeni.

Iar analiza detaliată, consecventă și bine condusă metodologic a textelor-sursă, mult mai numeroase și mai bine cercetate în anii '60 ai secolului trecut decât în perioada în care G. Ivănescu își redactase teza de doctorat, a permis deopotrivă eliminarea ideii că forma elevată a limbii noastre vechi trebuie identificată cu „vorbirea aristocrației” și formularea unor opinii distincte asupra numărului și evoluției „variantelor literare regionale”.

În concepția lui Ion Gheție, parțial modificată în *Istoria limbii române literare. Privire sintetică* (Gheție 1982: 23–24) și, apoi, în *Istoria limbii române literare. Epoca veche* (Gheție 1997: 36–40), față de *Baza dialectală* (Gheție 1975: 70–74), aceste „variante literare regionale” erau, în epoca de început a scrisului nostru literar (adică de la primele texte românești cunoscute din secolul al XVI-lea până spre mijlocul secolului al XVIII-lea), patru: 1. muntenească – sud-est ardelenescă, 2. nord-moldovenească, 3. nord-ardelenescă și 4. bănățean-hunedoreană. Lipsește astfel

„dialectul literar” maramureșean, extrem de important în concepția lui G. Ivănescu privitoare la evoluția românei literare, Ion Gheție demonstrând că cele mai vechi texte rotacizante au fost alcătuite în nordul Moldovei, iar nu în Maramureșul istoric (Gheție 1969: 208–209; Gheție, Mareș 1985: 300–301). După o perioadă de constituire și apoi de consolidare a acestor patru „variante literare” (între 1532, anul celor mai vechi știri despre utilizarea limbii române ca limbă de cultură, și 1656, când încetează activitatea tipografiei de la Bălgrad), urmează (între 1656 și 1780) o epocă de influențe reciproce, finalizată (la mijlocul veacului al XVIII-lea) printr-o primă unificare, produsă în cartea bisericească de slujbă sub influența tipăriturilor muntenești scoase în vremea lui Antim Ivireanul. Este perioada în care rămân practic în uz, în ansamblul scrisului nostru literar, cu diferențe de pondere în cartea imprimată și în producția manuscrisă, în scrisul religios, respectiv în cel laic, două „variante” importante, muntenească și moldovenească, între care va continua, în veacul următor (al XIX-lea), disputa pentru impunerea ca bază a românei literare moderne.

Dispută tranșată, cu sprijinul teoretic foarte consistent al iluminiștilor ardeleni, care îndemneau la luarea în considerare a formei vechiului scris bisericesc, în cadrul căruia constatașă, în formularea lui Petru Maior, că „numai o dialetă este la toți” (Maior 1825: 70), și apoi pe baza principiilor formulate de Ion Heliade Rădulescu, care considera, foarte probabil nu fără relație cu ideile corifeilor Școlii Ardelene, că noua limbă literară trebuia construită urmând „tipii” „limbii cei bisericești” (Heliade 1836: 220), în favoarea variantei literare muntenești. În fapt, a vechii norme literare unificate pe bază muntenească la mijlocul veacului al XVIII-lea, iar nu a subdialectului munteneș propriu-zis.

Spre altă realitate decât aceea ilustrată de varianta dialectală a limbii române vorbite în provincia de sud a țării trimit și fenomenele selectate de învățații care au construit, în secolul al XIX-lea, sistemul de norme al românei literare moderne astfel încât să corespundă în primul rând criteriilor gramaticalității și „clasicității” formelor (Heliade 1838: 238). (Potrivit acestui ultim criteriu, corespunzând în fapt unui „latinism intern”, erau redescoperite și promovate ca literare forme vechi, cel mai adesea moștenite din latină, apropiate de etapa în care româna va fi avut o unitate originară.)

4. Istoria disputei din lingvistica românească privind teoria „dialectelor literare”, încheiată practic odată cu apariția *Bazei dialectale*, cunoaște însă și un ultim episod, marcat de publicarea, în anul 1980, sub semnătura lui G. Ivănescu, a singurei istorii complete a limbii române (Ivănescu 1980); formă ultimă a unui text asupra căruia marele profesor a revenit în repetate rânduri, începând cu epoca elaborării tezei sale de doctorat, trecând prin diverse forme date materiei pentru cursuri consacrate în timp unor aspecte diverse ale evoluției limbii române, dar și prin studii reluate ulterior ca atare sau în formă parțial modificată, și continuând practic și după imprimarea primelor coli.

În acest volum sunt reluate, în cadrul capitolului intitulat *Apariția limbii literare românești* (Ivănescu 1980: 499–516), și apoi în capitolul numit *Limba*

literară românească în veacurile al XVI-lea – al XVIII-lea (Ivănescu 1980: 559–586), principalele idei privind originea, numele, numărul și evoluția „dialectele literare” din *Problemele capitale...*

Revine de asemenea ideea care a dat naștere considerațiilor formulate de Gheorghe Ivănescu privind distincția dintre „limba aristocrației” și limba poporului: „Apariția limbii literare românești este [...] o urmare a diferențierii românilor în clase sociale, o urmare a apariției statului și Bisericii la români, o urmare a apariției aristocrației și clerului” (Ivănescu 1980: 560). Limba literară va fi fost de aceea, consideră profesorul, în primul rând „un dialect social” (*ibidem*: 560), nu unul cultural.

Tot aici, G. Ivănescu afirmă, ca și în 1948, că vechile dialecte literare s-au născut prin adaptarea locală, mai mult sau mai puțin intensă, a limbii textelor rotacizante. (Profesorul susține acest lucru chiar când scrie despre limba *Paliei de la Orăștie*, text tradus special pentru tipar în zona Hunedoarei, la finele veacului al XVI-lea; *ibidem*: 576.)

Un amplu paragraf este consacrat în *Istoria limbii române*, ca o concluzie și ca o întărire a descrierii date în acel moment „dialectelor literare” avute de limba română veche, modului în care a fost receptat conceptul în lingvistica românească (*ibidem*: 577–588). Sinteza critică (combătând sau nuanțând interpretările date de Al. Rosetti, Liviu Onu, Jacques Byck, Boris Cazacu sau Ion Coteanu) seamănă, în modul de desfășurare și de argumentare, cu aceea dată de Ion Gheție, în capitoul introductiv la *Baza dialectală* (Gheție 1975: 70–74) și în *Introducere în studiul limbii române literare* (Gheție 1982: 87–95).

Ajungând cu analiza la cartea cercetătorului bucureștean, apărută în 1975, G. Ivănescu notează: „După aceste tribulații ale lingvisticii române în problema limbii literare vechi, lucrarea lui Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare...*, revine la ideea dialectelor literare, înțelese așa cum trebuie, ca forme regionale puțin deosebite una de alta ale limbii literare din perioada veche, iar nu ca forme regionale foarte deosebite ale acestei faze a limbii literare române, și întrebuițează pentru a le denumi expresia care ni se pare foarte potrivită: *variantele regionale ale limbii literare românești*. Opera sa este o refacere, pe baza unui material scos din texte, destul de bogat, a istoriei limbii române din epoca veche, schițată de mine în *Probl[emele] cap[itale]*, după indicațiile lui Ibrăileanu și constatările mele proprii. Evident, nu putem fi de acord în toate chestiile de amănunt cu autorul, care aduce și unele corectări justificate concepției mele; dar lucrarea lui, cu adevărat monumentală, constituie un însemnat pas înainte în studierea limbii literare românești din epoca veche (și putem adăuga: și din epoca nouă)” (Ivănescu 1980: 582)².

Este aceasta o încheiere demnă de un savant autentic, capabil să recunoască meritele celor care i-au urmat și care chiar i-au corectat sau nuanțat opiniile. Formulată însă cu reținerile de rigoare și cu persistența unor idei care demonstrează

² La pagina 509 din *Istoria limbii române, Baza dialectală a românei literare* este considerată o carte „extrem de valoroasă”.

că timpul și schimbarea concepțiilor științifice nu duc totdeauna și la oricine la abandonarea unor opinii proprii.

5. La capătul acestei prezentări se impun câteva concluzii:

a) Între opiniile celor doi mari lingviști, G. Ivănescu și Ion Gheție, privitoare la variantele avute de limba română literară în decursul istoriei sale există nu o contradicție, ci o legătură firească în domeniul științific: Ion Gheție a preluat, a rafinat și a dezvoltat ideea „dialectelor literare” formulată inițial de G. Ivănescu.

b) G. Ivănescu a remarcat acest lucru, a apreciat în mod superlativ contribuția cercetătorului bucureștean, dar a rămas practic la opiniile sale, inclusiv la modul de argumentare adoptat în *Problemele capitale...* și la interpretarea sociologizantă a faptelor de limbă.

c) Forma dată teoriei „dialectelor literare” de către Ion Gheție și dezvoltările presupuse de concepția sa (în care intră nu doar ideea regionalismelor literare, respectiv gândirea istoriei limbii române de cultură ca un proces unitar, în ciuda etapelor acestui proces, ce au avut caracteristici distincte, ci și necesitatea elaborării unei dialectologii diacronice, respectiv a efectuării unei analize detaliate și competente a procesului de constituire și de evoluție a variantelor culturale, adică a stilurilor limbii române literare) arată un progres pe care G. Ivănescu l-a constatat, dar nu l-a asimilat pe deplin.

BIBLIOGRAFIE

- Densusianu 1938 = O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, II, Paris, Librairie Ernest Leroux.
- Haneș 1926 = P.V. Haneș, *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, ed. a II-a, București, Editura Casa Școalelor.
- Gaster 1891 = Moses Gaster, *Chrestomatie română. Texte tipărite și manuscrise [sec. XVI–XIX], dialectale și populare*, I, Leipzig–București, F.A. Brockhaus–Socec & Co.
- Gheție 1969 = Ion Gheție, *Textele rotacizante și originile scrisului literar românesc. Chestiuni de metodă*, în *Studii de limbă literară și filologie*, [I], București, Editura Academiei Române, p. 189–241.
- Gheție 1975 = Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, Editura Academiei Române.
- Gheție 1982 = Ion Gheție, *Introducere în studiul limbii române literare. Privire sintetică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Gheție 1997 = Ion Gheție (coord.), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, București, Editura Academiei Române.
- Gheție–Mareș 1985 = Ion Gheție, Al. Mareș, *Originile scrisului în limba română*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Heliade 1836 = Ion Heliade Rădulescu, [*Corespondența cu C. Negruzzi*], în *Opere*, II, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 213–225.
- Heliade 1838 = Ion Heliade Rădulescu, [*Corespondența cu C. Negruzzi*], în *Opere*, II, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 225–233.
- Jordan 1954 = Iorgu Jordan, *Limba română. Privire generală*, în „Limba română”, III, nr. 6, p. 52–77.
- Istrate 1963 = Gavril Istrate, *Caracterul regional al textelor vechi*, în „Studii și cercetări științifice” – Filologie (Iași), XIV, nr. 1, p. 7–18.
- Ivănescu 1948 = Gheorghe Ivănescu, *Probleme capitale ale vechii române literare*, în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»”, XI–XII, 1944–1945 [1948], p. 1–412 și 540 (și în extras).

- Ivănescu 1980 = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea.
- Maior 1825 = Petru Maior, *Dialog pentru începutul limbei română*, în *Lexicon românesc–latinesc–unguresc–nemțesc*, Buda, p. 54–102.
- Munteanu–Țăra 1978 = Ștefan Munteanu, Vasile D. Țăra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, ediție revizuită și adăugită, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Petrovici 1960 = Emil Petrovici, *Baza dialectală a limbii noastre naționale*, în „Limba română”, IX, nr. 5, p. 60–78.
- Philippide 1888 = A. Philippide, *Introducere în istoria limbii și literaturii române*, Iași, Editura Librăriei Frații Șaraga.
- Philippide 1894 = A. Philippide, *Istoria limbii române*, I. *Principii de istoria limbii*, Iași.
- Rosetti 1924 = Al. Rosetti, *Étude sur le rhotacisme en roumain*, Paris, E. Champion.
- Rosetti 1932 = Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, București, Editura Cartea Românească.

“LITERARY DIALECTS”,
AN “ESSENTIAL PROBLEM” OF OLD LITERARY ROMANIAN,
FROM THE POINT OF VIEW OF G. IVĂNESCU AND ION GHEȚIE

ABSTRACT

In 1948, in his work *Essential problems of Old literary Romanian*, G. Ivănescu stated the theory that there were five “literary dialects” in Old Romanian language. Rejected by most researchers in Old Romanian writings and history of literary Romanian language, this theory was accepted, developed and refined by Ion Gheție. The researcher from Bucharest renamed the concept (“regional literary variants” instead of “literary dialects”) and turned it into an effective instrument for the study of diachronic development of our cultured language.

Keywords: *literary language, literary dialect, regional literary variants, history of the Romanian language, Old Romanian writing.*